

РЕАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИЧНОГО ЗМІСТУ КОНЦЕПТУ ВІРНІСТЬ У ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЯХ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Тетяна РЕВЧУК (Житомир, Україна)

Стаття присвячена виявленню ядерних і додаткових змістовних ознак концепту ВІРНІСТЬ за допомогою сучасних англомовних лексикографічних джерел, обґрунтовано домінуючу позицію лексеми 'loyalty' у реалізації досліджуваного концепту засобами сучасної англійської мови.

The article focuses upon the explication of the nucleolus and optional content features of the concept LOYALTY on the basis of modern English dictionaries and proves a dominant role of the lexeme 'loyalty' in realization of the concept under the research in the modern English language.

Ключові слова: *концепт, ядерні ознаки, родові (категоріальні) та видові компоненти значення, гіперлексема.*

Загальна спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень на реалізацію когнітивного підходу до аналізу мовних даних поряд із зростаючим значенням інтегративного підходу до вивчення соціальних і психічних явищ у лінгвістиці для встановлення особливостей використання мовних засобів об'єктивує актуальність дослідження. Представлення змістовних та додаткових ознак концепту ВІРНІСТЬ ядерними та синонімічними їм номінативними одиницями об'єктивує мету дослідження. Концепт ВІРНІСТЬ є абстрактним концептом з узагальненими семантичними ознаками і не має предметного референта у позамовному світі. Для встановлення лінгвокогнітивних аспектів вираження вірності звернемось до реконструкції змісту досліджуваного концепту в семантиці лексем сучасної англійської мови.

Основними представниками концепту ВІРНІСТЬ у сучасній англійській мові є лексеми *loyalty* та *faithfulness*. Проте ці форми існували в англійському словниковому запасі не завжди. У давньоанглійському періоді концепт ВІРНІСТЬ був представлений іменником *ē* (*ēw*), що мав значення "закон, вірність, шлюб". Дана лексема мала спільний корінь із готським *aiws* ("вічність") [1: 124]. Отже, у народній свідомості концепт ВІРНІСТЬ був пов'язаним із часовою характеристикою. На це вказує й існування лексеми

abidan (“чекати”), яка у середньоанглійському періоді набула значення “залишатися вірним”. На позначення концепту ВІРНИСТЬ вживались також прикметники *hold* (“дружній, вірний”) та *trywe* (“правдивий, той, що викликає довіру, вірний”) [1: 233; 8: 190; 8: 251]. Ці одиниці зберегли значення “вірний” і в середньоанглійському періоді. Залишки останньої лексеми мають місце і в сучасній англійській мові: *trywe* > *true* (“правдивий”).

Іменник *loyalty* увійшов у вжиток лише у XV ст. До того часу існувала прикметникова лексема *loyal*, яка з’явилась в англійській мові у XIV ст. шляхом запозичення з французької (“*leial*”, “*leel*”), що походить від лат. *legalis* із значенням “that which lies, that which is fixed” [11]. Одиниця *faithful* розвинулась у XIII ст. з середньоанглійських *feith* та *fey*, що походили від старофранцузької лексеми *feid* зі значенням “віра” [3: 172].

Описуючи зміст концепту, слід пам’ятати, що кожен концепт має певну, але не жорстку структуру. При описі його змісту можливий перелік концептуальних (змістовних) ознак (ЗО), що зазнали вербалізації та зафіксовані у мові [3: 160]. Вони є окремими ознаками об’єктивної чи суб’єктивної дійсності, які диференційно відображені у свідомості. Ядро концепту – це словникові значення лексеми, яка його репрезентує у мові. Периферійні ознаки є похідними від ядерних загальновідомих і відображають суб’єктивний досвід і асоціації лексеми [6: 53-58]. Концептуальні характеристики виявляються через значення мовних одиниць [2: 31; 5: 92]. Їх зміст визначається за допомогою аналізу словникових дефініцій з сучасних англомовних лексикографічних джерел.

Словникові дефініції визначають одиниці *loyalty* та *faithfulness* переважно через відповідні прикметникові лексеми *loyal* та *faithful*, які одночасно є видовими компонентами значення одна одної.

Так, у визначенні лексеми *loyalty* та *loyal* присутня видова сема ‘*faithful*’:
loyalty – ‘*the quality of remaining faithful*’ [10];
loyal – ‘*faithful in allegiance*’ [11]; ‘*faithful to any person*’ [12].

При тлумаченні лексеми *faithful* видовою семою є одиниця ‘*loyal*’:

faithful – ‘remaining loyal’ [10], ‘loyal’ [12], ‘loyal and true’ [13].

Однак є ряд ознак, які виключають можливість набуття статусу ключової номінанти у реалізації концепту ВІРНИСТЬ лексемою *faithfulness*:

- 1) дана лексема визначається лексикографічними джерелами не як самостійна одиниця, а у якості не визначеного дефініцією деривату від *faithful* [10; 11; 12];
- 2) полісемантичність лексеми *faithful*: ‘full of / steadfast in faith’ (ЛСВ1) [11; 12], ‘loyal’ (ЛСВ2) [12], ‘accurate, true to the original’ (ЛСВ3) [12], ‘given with strong assurance’ (ЛСВ4) [11].

Зважаючи на відсутність подібних ознак при аналізі лексичної одиниці *loyalty*, маємо підстави стверджувати, що домінантною лексичною одиницею реалізації концепту ВІРНИСТЬ у сучасній англійській мові є лексема *loyalty*.

Беручи до уваги абстрактність денотату аналізованого концепту, визначення семантики одиниці *loyalty* як базової номінанти вірності потребує представлення значення даної лексеми у більш експліцитній формі. Тому під час аналізу дефініцій лексикографічних джерел застосовуємо прийом уніфікації дефініцій та процедури семантичного розгортання.

Прийом *уніфікації дефініцій* полягає у виведенні одного загального значення лексичної одиниці. Тобто за однією й тією ж семантичною ознакою закріплюється лише одна форма її вираження. Такий синтезуючий підхід дає можливість отримати більш об’ємний список змістовних ознак. Правомірність перифрастичних перетворень визначень, поданих у кількох словниках, обумовлюється фомальним, а не змістовним характером розбіжностей між визначеннями тлумачень одного й того ж значення [4: 9].

Основою процедури *семантичного розгортання* є підстановка сем видових компонентів у визначення дефініції. Це забезпечує зведення тлумачення до конфігурації з простішим зв’язком між формою та змістом [4: 7].

Застосування вищезазначених прийомів дає можливість сформулювати таке визначення лексеми *loyalty*: ‘loyalty is the quality or state of remaining firm and faithful to or a feeling of support or duty towards somebody (a person, a group of

people) or something (principles, country, customs, friendship, government, an organization, etc.) displayed in resistance to temptation to desert or betray' [9; 10; 11; 12].

У семантиці аналізованої лексеми виділяємо родові (категоріальні) та видові компоненти значення, що дають можливість виявити змістовні ознаки (ЗО) концепту ВІРНІСТЬ у сучасній англійській концептосфері. Родова сема “властивість чи стан, почуття” (*quality or state, feeling*) вказує на денотативну сферу свідомості людини (внутрішня установка суб’єкта). Видові компоненти конкретизують значення лексеми і фіксують наступні ЗО аналізованого концепту:

- якісна характеристика суб’єкта (*firm and faithful*) (ЗО1);
- особи як об’єкти вірності (*a person, a group of people*) (ЗО2);
- неживі об’єкти вірності (*principles, country, customs, friendship, government, an organization, etc*) (ЗО3);
- результат прояву вірності (*resistance to temptation to desert or betray*) (ЗО4).

Лексичні одиниці **loyal** (*‘firm and faithful in your friendship with or support for a person or organization or in your belief in your principles’*) [12], **loyalties** (*‘feelings of support or duty towards someone or something’*) [9], **loyalize** (*‘to restore to faithful allegiance’*) [15], **loyally** вербалізують такий самий набір ЗО, оскільки виступають видовими компонентами значення одиниці *loyalty*.

До словотвірного гнізда концепту ВІРНІСТЬ входить також лексема **disloyal** (*‘doing or saying things that do not support your friends, your country or group you belong to but the enemy’*) [10], яка реалізує ЗО5 “дія суб’єкта” та ЗО6 “опозиційний об’єкт вірності (контроб’єкт)”. Одиниця **loyalist** (*‘someone who is loyal, especially in times of revolt’, ‘someone who continues to support... especially during a period of change’, ‘one who supports existing form of government’*) [10; 12; 15] представляє ЗО7 “темпоральна характеристика”. На існування ЗО8 “сфера прояву вірності” у концепті ВІРНІСТЬ вказують такі випадки слововживання як *local / regional / tribal / family loyalty, a loyal friend*, а словосполучення

divided loyalties (*'loyalty to two different or opposing people'*) [10] об'єктивує ЗО9 – “кількість об'єкту вірності”, ЗО10 “припустимість дуальності об'єкта вірності” та ЗО11 “якісна характеристика об'єкту вірності”.

Семантичний аналіз лексем англійської мови, які репрезентують вірність, доводить, що поняття, зафіксоване гіперлексею *loyalty*, тією або іншою мірою представлене у дефініціях усіх маніфестантів розглянутого концепту.

Оскільки одиниці *loyalty* та *loyal* найбільш об'єктивно, стилістично й емоційно нейтрально виражають смисл, спільний для всіх членів відповідно основних іменникового та прикметникового синонімічних рядів, та входять у якості експліцитного або імпліцитного компонента значення в семантичній структурі більшості членів кожного ряду, то вони є гіперонімами, об'єднуючи відповідно 9 іменників та 9 прикметників. Отже, лексеми *loyalty* та *loyal* є доміантними одиницями синонімічних рядів:

- іменникового: *allegiance, adherence, attachment* (ЛСВ3), *devotion, constancy* (ЛСВ2), *fealty, fidelity, patriotism, piety* [14];
- прикметникового: *faithful* (ЛСВ1, ЛСВ4), *staunch, devoted* (ЛСВ3), *patriotic, steadfast, constant* (ЛСВ3), *unswerving, unwavering, true* [14].

Кожен член синонімічного ряду – це перш за все актуалізація певного фрагменту певного концепту, новий ракурс його опису. Дослідження синонімічного ряду дозволяє виокремити додаткові ознаки концепту [7: 49]. Аналіз дефініцій синонімічних одиниць показав, що лише деякі з них експлікують додаткові ознаки “причини” (*fidelity, allegiance, attachment*) та “якісної характеристики властивості / почуття / стану вірності” (*devotion, devoted*) (рис. 1).

Лексеми *loyalty* та *loyal* являються архілексемами та ідентифікують ЛСП “вірність”. Об'єм значень даних одиниць (гіперонімів) потенційно містить набір ознак гіпонімів. Дані лексеми не є стилістично чи емоційно маркованими і мають похідні (*loyalize, loyalist, loyally, loyalism*) [9; 10; 13; 15].

Синоніми \ КО	КО										Якісна характеристика стану / властивості / почуття	Причини прояву вірності
	Якісна характеристика суб'єкта	Особи як об'єкти вірності	Неживі об'єкти вірності	Кількість об'єкту	Припустимість дуальності об'єкту	Наявність контроль об'єкту	Дія суб'єкта	Сфера прояву вірності	Темпоральна характеристика	Результат прояву вірності		
loyalty	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
adherence	✓	✓	✓				✓					
allegiance	✓	✓	✓									✓
attachment	✓	✓	✓									✓
devotion (<i>em</i>)	✓	✓	✓					✓			✓	
constancy (<i>form</i>)	✓	✓	✓					✓				
fealty (<i>o-f</i>)	✓	✓										
fidelity (<i>form</i>)	✓	✓	✓			✓	✓	✓				✓
patriotism			✓									
piety			✓				✓					
loyal	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
devoted (<i>em</i>)		✓	✓				✓				✓	✓
faithful	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓			
patriotic			✓				✓					
steadfast (<i>lit</i>)	✓		✓				✓					
staunch (<i>lit</i>)		✓	✓				✓					
unswerving			✓				✓					
unwavering			✓				✓					
true	✓	✓										

Рис.1 Синонімічне представлення змістовних ознак концепту ВІРНІСТЬ

Умовні позначення: КО – концептуальні ознаки; *em* – emotional, *form* – formal, *o-f* – old-fashioned, *lit* – literary. **Графічні позначення:** – ядерні ЗО; – додаткові / факультативні ЗО; **—** – розмежування іменникового та прикметникового синонімічних рядів.

Таким чином, у сучасній англійській мові домінантною стилістично нейтральною одиницею на позначення концепту ВІРНІСТЬ являється лексема

loyalty. У семантиці аналізованої лексеми міститься загальна родова сема “властивість”, “почуття”, “стан”, яка вказує на денотативну сферу свідомості людини. Дефініції лексичних одиниць словотвірного гнізда зі спільним коренем *-loy-* (*loyalty, loyal, loyalties, loyalize, loyalist, disloyal*) дають можливість виявити ядерні змістовні ознаки аналізованого концепту. А саме, вони несуть інформацію про суб’єкта вірності (власника почуття / властивості / стану вірності), його дії, живі і неживі об’єкти вірності (по відношенню до яких ця якість / почуття / стан проявляється), їх кількість (один і більше), сферу, час і результат прояву почуття / властивості / стану вірності. Номінативні одиниці, синонімічні ядерним лексем на позначення концепту ВІРНІСТЬ, експлікують периферійні ознаки досліджуваного концепту, а саме “якісна характеристика стану / властивості / почуття вірності” та “причини прояву вірності”.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Алексеева Л.С.* Древнеанглийский язык. – М.: Высш. школа. – 1971. – 253 с.
2. *Болдырев Н.Н.* Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии. – Тамбов: ТГУ, 2000. – 123 с.
3. *Валюкевич Т.В.* Лингвистический статус концепта „Внешность” (на материале английского языка) // Вісник Харківського національного університету. Комунікативні та когнітивні проблеми дискурсу. – Харків: Константа, 2001. – №537. – 224 с.
4. *Вердиева З.Н.* Семантические поля в современном английском языке: Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1986. – 120 с.
5. *Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г.* Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: МГУ, 1996. – 246 с.
6. *Маслова В.А.* Введение в когнитивную лингвистику. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 296 с.

7. *Нурова Л.Р.* Когнитивные основания организации синонимического ряда // Филология и культура. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2001. – Ч.3. С. 48-49.
8. *Смирницкий А.И.* Хрестоматия по истории английского языка с VII по XVII в. – М.: Изд. лит-ры на иностр. языках, 1953. – 285 с.
9. *Collins Cobuild English Language Dictionary* / Ed. by J. Sinclair. – L.: Harper Collins Publishers, 1993. – 1703 p.
10. *Longman Dictionary of Contemporary English* / Ed. by Della Summers. – Harlow: Person Education Limited, 2003. – 1949 p.
11. *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary* / Ed. by F.C.Mish. – Springfield: Merriam Webster, 2003. – 1622 p.
12. *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language* / Ed. by Bernard S. Cayne. – Danbury: Lexicon Publications, 1993. – 1137 p.
13. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* / Ed. by A.S.Hornby. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 1055 p.
14. *The Pan Dictionary of Synonyms and Antonyms* / Ed. by L. Urdang, M. Manser. – London; Sydney: Pan Books, 1980. – 345 p.
15. *The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles* / Ed. by C.T.Onions. – Oxford: Clarendon Press, 1992. – Vol.1. – 1280 p.